

**TERI
PRAČET**
ROMAN O DISKSVETU
MORT

Preveo
Dejan Papić

■ Laguna ■

Naslov originala:

Terry Pratchett

MORT

Copyright © Terry Pratchett 1987

First published by Victor Gollancz Ltd in association
with Colin Smythe, London

Translation copyright © 1999, 2019 za srpsko izdanje,
LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Rijani

Ovo je prostorija obasjana svetlošću sveća u kojoj se čuvaju merači životnog vremena – na policama, jednoj iznad druge, počivaju zdepasti peščani satovi, po jedan za svakog živog, s peskom koji ističe iz budućnosti u prošlost. Zbog nakupljenog šuštanja zrnaca koja propadaju prostorija hući poput mora.

Evo i vlasnika prostorije koji se dostojanstveno kreće po njoj odišući prezaposlenošću. Ime mu je Smrt.

Ali nije to bilo koja smrt. Ovo je Smrt čija sfera operacija zapravo i nije sfera, već Disksvet, koji je ravan i leži na leđima četiri džinovska slona što stoje na oklopu ogromne zvezdane kornjače, Velikog A'Tuina. Ovaj svet opasuje vodopad koji ponire beskrajno u prostor.

Naučnici su izračunali da je verovatnoća da nešto tako očigledno apsurdno može da postoji jedan prema nekoliko miliona.

Ali čarobnjaci su izračunali da šanse od jedan prema milion iskrsavaju u devet od deset slučajeva.

Smrt, škljocajući koštanim stopalima, korača crno-belo popločanim podom, mrmljajući nešto pod kapuljačom dok njegovi koščati prsti prebiraju po redovima peščanih satova.

Konačno pronalazi onaj koji je tražio, pažljivo ga odiže s police i nosi ga do najbliže sveće. Drži ga tako da se svetlost odbija od njega i posmatra tačkicu odbleska.

Prodoran pogled iz ovih zacakljenih očnih duplji obuhvata kornjaču sveta, koja pliva kroz svemirska prostranstva, oklopa punog ožiljaka od kometa i meteorskih kratera. Jednog dana, čak i Veliki A'Tuin će umreti, Smrt to zna; e bogme, to će biti pravi izazov.

Ali žiža njegovog pogleda ponire prema plavo-zelenoj veličanstvenosti samog Diska, koji se lagano okreće pod svojim majušnim orbitirajućim suncem.

Sada skreće prema velikom planinskom lancu zvanom Ramtopi. Ramtopi su prepuni udolina i neočekivanih litica i znatno više geografije nego što bi mogli da znaju šta da rade s njom. Oni imaju svoju osobenu klimu, puno šrapnelskih kiša, šibajućih vetrova i neprestanih oluja. Neki bi rekli da je to zato što su Ramtopi sedište stare, divlje magije. Mada, vodite računa, neki svašta pričaju.

Smrt trepće, podešavajući dubinu pogleda. Sada vidi travnatu zemlju na nizvrtnim padinama planina.

Sada vidi određeno brdo.

Sada vidi polje.

Sada vidi dečaka koji trči.

Sada posmatra.

Sada, glasom nalik olovnim pločama koje padaju na granit, kaže: *DA*.

Nije bilo nikakve sumnje da je nečeg magičnog bilo u zemljištu te brdovite, neravne oblasti, zbog čega je – usled čudne boje koju je poprimala lokalna flora – dobila naziv Zemlja oktarinske trave. Primera radi, bilo je to jedno od retkih mesta na Disku gde su uspevale reanualne biljke.

Reanualke su one biljke koje rastu unatrag kroz vreme. Posejete je ove godine, a one niču prethodne.

Mortova porodica se specijalizovala u spravljanju vina od reanualnog grožđa. Ono je bilo moćno i veoma traženo među gatarama, pošto im je, naravno, omogućavalo da vide budućnost. Jedina falinka je bila što ste mamurluk dobijali jutro pre i morali ste mnogo da popijete kako biste ga se otarasili.

Uzgajivači reanualki obično su krupni, ozbiljni ljudi, skloni zamišljenosti i pomnom praćenju kalendara. Ratar koji zaboravi da zaseje obično seme gubi samo svoju letinu, dok neko ko zaboravi da poseje seme koje je pre dvanaest meseci već požnjeo rizikuje da poremeti čitavo tkivo uzročnosti, da i ne spominjemo krajnju osramoćenost.

Takođe, krajnje sramotno za Mortovu porodicu bilo je to što im najmlađi sin uopšte nije bio ozbiljan i imao je otprilike isti talenat za hortikulturu koji biste pronašli kod uginule morske zvezde. Nije da on nije želeo da pomogne, ali bila je to ona vrsta vesele usrdnosti koju ozbiljni ljudi vrlo brzo omrznu. Bilo je nečega zaraznog, a možda i fatalnog u njoj. On je bio visok, riđ i pegav, s telom koje kao da je tek ovlaš bilo pod kontrolom svog vlasnika; činilo se da je načinjeno od kolena.

Upravo ovog dana ono je jurcalo višim poljima, mlatajući rukama i urlajući.

Mortov otac i stric utučeno su ga posmatrali s kamenog zidića.

„Ono što ne razumem“, reče otac Lezek, „jeste to da se ptice čak i ne raspršuju od njega. Ja bih se raspršio kada bih ga video da ide ka meni.“

„Aa. Ljudsko telo ti je čudo. Hoću da kažem, njegovih nogu je na sve strane, ali uhvati on priličnu brzinu.“

Mort je došao do kraja brazde. Punački golub polako se odgega s njegovog puta.

„Srce mu je na mestu, to da znaš“, reče Lezek brižno.

„Aa. Naravno, samo što ostatak nije.“

„Čist je. I ne jede mnogo“, reče Lezek.

„Ne, vidi se.“

Lezek skrenu pogled na svog brata koji je posmatrao nebo.

„Čuo sam da imaš jedno mesto na farmi, Hamešu“, reče.

„Aa. Pa je l' nisam dobio šegrta, a?“

„Aa“, sumorno reče Lezek, „a kad to?“

„Juče“, slaga njegov brat brzinom zvečarke. „Potpisano i zapečaćeno. Izvini. Vidi, nemam ja ništa protiv mladog Morta, znaš, dobar je on dečko, da ga poželiš, jedino što...“

„Znam, znam“, reče Lezek. „Ni svoju guzicu ne bi mogao obema rukama da pronade.“

Zagledaše se u udaljenu priliku. Preturila se. Neki golubovi dogegali su se da ga ispitaju.

„Mada, nije glup“, reče Hameš. „Ne onako, što bi se reklo, glup.“

„Ima on mozga, to stoji“, priznade Lezek. „Ponekad se tako zamisli, da moraš da ga klepiš da bi mu privukao pažnju. Baka ga je naučila da čita, znaš. Valjda mu se od toga pregrejala pamet.“

Mort se pridžiže i saplete o sopstveni ogrtač.

„Trebalo bi da ga daš na zanat“, reče Hameš zamišljeno. „Možda za sveštenika. Ili za čarobnjaka. Oni ti mnogo čitaju, ti čarobnjaci.“

Pogledaše jedan drugoga. U njihove svesti uvuče se nagoveštaj šta bi Mort mogao da uradi ako bi neka knjiga o magiji dopala njegovih dobroćudnih ruku.

„Dobro“, hitro reče Hameš. „Onda nešto drugo. Mora da ima mnogo stvari kojima bi se mogao posvetiti.“

„Počinje previše da razmišlja, u tome je nevolja“, reče Lezek. „Pogledaj ga sada. Ne razmišljaš kako da uplašiš ptice, to jednostavno uradiš. Normalan dečko, hoću da kažem.“

Hameš se zamišljeno počea po bradi.

„To bi mogla da bude nečija tuđa briga“, reče.

Lezekov izraz lica ostao je isti, ali oko očiju je došlo do jedva primetne promene.

„Kako to misliš?“, reče.

„Sledeće nedelje u Ovčar Grebenu je berza rada. Pošalji ga tamo za šegrta i njegov novi gazda ima da se zamajava oko dovođenja momka u red. To ti je zakon. Nek on uđe u ugovor, i to ti je zapečaćeno.“

Lezek pogleda preko polja prema svom sinu, koji je proučavao stenu.

„Mada, ne bih voleo da mu se desi nešto rđavo“, reče neodlučno. „Drag nam je, njegovoj majci i meni. Navikneš se na ljude.“

„Biće to za njegovo dobro, videćeš. Napraviće čoveka od njega.“

„Aa. Dobro. Svakako ima mnogo sirovog materijala“, uzdahnu Lezek.

* * *

Morta je sve više zanimala stena. Po njoj je bilo uvijenih ljuštura, tragova davnih dana sveta, kada je Tvorac pravio stvorenja od kamena a da niko nije znao zašto.

Morta je zanimalo mnogo stvari. Zašto su ljudski zubi tako lepo nalegali jedni na druge, na primer. Tom problemu mnogo se posvetio. A onda zagonetka zašto je sunce izlazilo tokom dana, umesto noću kada bi njegova svetlost baš dobro došla. Znao je standardno objašnjenje, ali ga ono na neki način nije zadovoljavalo.

Ukratko, Mort je bio jedan od onih koji su opasniji od vreće zvečarki. Bio je odlučan da dokuči logiku koja pokreće svemir.

Što će biti teško, jer nje nije bilo. Kada je sastavljao svet, Tvorac je imao mnoštvo izuzetno dobrih ideja, ali načiniti ga razumljivim – nije bila jedna od njih.

Tragični junaci uvek se žale kada se bogovi zainteresuju za njih, ali oni ljudi koje bogovi ignorišu zapravo izvlače najdeblje krajeve.

Njegov otac je vikao na njega, kao i obično. Mort baci stenu na goluba, koji je bio suviše debeo da bi se mogao skloniti s puta, i uputi se natrag preko polja.

I zato su se Mort i njegov otac na Prašćićno veče uputili preko planina do Ovčar Grebena, s Mortovim oskudnim imetkom u vreći na leđima magarca. Grad nije bio mnogo veći od četiri stranice popločanog trga okruženog prodavnicama koje su obezbeđivale potpunu servisnu industriju seoskoj zajednici.

Nakon pet minuta Mort je izišao od krojača odeven u šljampavu halju neodređene funkcije, koje se iz sasvim razumljivih razloga odrekao prethodni vlasnik; bilo je dovoljno mesta da u njoj raste, pod pretpostavkom da izraste u slona sa devetnaest nogu.

Otac ga je kritički odmeravao.

„Baš lepo“, reče, „za te pare.“

„Svrbi me“, reče Mort. „Mislim da ovde unutra ima nečega pored mene.“

„Mnogi mladići na svetu bili bi vrlo zahvalni za tako lepu toplu...“ – Lezek zastade i diže ruke – „odeću kao što je ta, dragi moj mladiću.“

„Mogao bih da je podelim s njima?“, reče Mort pun nade.

„Moraš izgledati elegantno“, reče Lezek oštro. „Moraš da ostaviš utisak, da se istakneš u gomili.“

Oko toga nije bilo sumnje. Hoće. Probijali su se kroz gomilu koja je ispunjavala trg, svaki udubljen u sopstvene misli. Mort je obično uživao u posetama gradu, sa svom tom kosmopolitskom atmosferom i čudnim dijalektima iz sela udaljenih i po deset, čak i dvadeset kilometara, ali ovoga puta imao je neprijatan predosećaj, kao da je mogao da se seti nečega što se još nije dogodilo.

Berza se odvijala na sledeći način: oni koji su tražili posao stajali su u isprekidanim redovima u središtu kruga. Mnogi od njih bili su okićeni simbolima na svojim šeširima koji su obznanjivali svetu za koji zanat su obučeni – pastiri su nosili pramen vune, kočijaši vezu konjske grive, unutrašnji dekorateri komadić zanimljive prekrivke od sargije i tako dalje.

Dečaci koji su hteli u šegrte bili su okupljeni u samom središtu trga.

„Samo idi i stani tamo, i neko će doći i ponudiće ti da mu budeš šegrt“, reče Lezek, glasom obrubljenim nesigurnošću. „Ako im se dopadne tvoj izgled, hoću da kažem.“

„Kako to oni rade?“, upita Mort.

„Pa“, reče Lezek i zastade. Hameš mu ovaj detalj nije objasnio. Čepkalo je po svom skromnom znanju o tržištu koje je bilo ograničeno na stočne pijace i pokušao: „Pretpostavljam da ti prebroje zube, i to. I uvere se da ne dahćeš i da su ti stopala u redu. Ja im ne bih pričao o čitanju, to uznemirava ljude.“

„A šta onda?“, reče Mort.

„Onda ideš i učiš zanat“, reče Lezek.

„Koji to zanat?“

„Ovaj... stolarija je lepa“, izbaci Lezek. „Ili lopovluk. Neko mora i to da radi.“

Mort pogleda u svoja stopala. Bio je poslušan sin, kada god bi se toga setio, i ako je šegrtovanje ono što se od njega očekuje, onda je odlučan da bude dobar u tome. Stolarija nije zvučala obećavajuće, mada – drvo je imalo sopstveni jogunast život i bilo je sklono cepanju. Zvanični lopovi bili su retki u Ramtopima, gde ljudi nisu bili dovoljno bogati da bi mogli da ih priušte.

„Dobro“, konačno reče, „idem da pokušam. Ali šta ako me niko ne odabere za šegrta?“

Lezek se počeha po glavi.

„Ne znam“, reče. „Valjda samo čekaš do kraja berze. Do ponoći, valjda.“

A sada se približavala ponoć.

Tanka kora leda hvatala se po kaldrmi. Na ukrašenoj satnoj kuli koja se nadnosila nad trgom nekolicina kitnjastih figura promolila se kroz svoje otvore i odzvonila četvrtinu sata.

Petnaest minuta do ponoći. Mort je uzdrhtao, ali rumena vatra postidenosti i tvrdoglavosti plamtela je u njemu, vrelija od Paklenih obronaka. Dunu u prste tek da bi imao nešto da radi i zagleda se u ledeno nebo, pokušavajući da izbegne poglede nekoliko slučajnih prolaznika koji su predstavljali sve što je ostalo od berze.

Većina tezgi bila je zatvorena, a njihovi vlasnici otišli su svojim kućama. Čak je i roštiljdžija prestao da izvikuje pohvale o svojoj robi i, ne vodeći računa o ličnoj bezbednosti, jeo neko parče.

Poslednji od Mortovih kolega nestao je pre nekoliko sati. Bio je to mladić s mrenom na očima i kukastim, slinavim nosom, i jedini licencirani prosjak Ovčar Grebena proglasio ga je idealnim materijalom. Dečak koji je stajao preko puta Morta uzet je da pravi igračke. Jedan po jedan odlazili su – zidari, potkivači, ubice, prodavci, bačvari, prevaranti i orači. Za nekoliko minuta doći će Nova godina i stotine dečaka će puni nade otpočeti svoje karijere, s novim, korisnim životima pred sobom.

Mort se utučeno pitao zašto ga niko nije izabrao. Pokušao je da izgleda dostojanstveno i gledao je moguće gazde pravo u oči kako bi na njih ostavio utisak svoje izvanredne prirode i dopadljivih osobina. To kao da nije dalo pravi efekat.

„Jesi li za roštilj?“, upitao ga je otac.

„Ne.“

„Jeftino ga prodaje.“

„Ne. Hvala ti.“

„Oh.“

Lezek je oklevao.

„Mogu da upitam čoveka da li mu treba šegrt“, reče usrdno. „Vrlo pouzdano zanimanje, ugostiteljstvo.“

„Ne bih rekao da mu treba“, reče Mort.

„Pa, izgleda da mu ne treba“, reče Lezek. „Nekako, posao za jednog čoveka, reklo bi se. A ionako je otišao. Da ti kažem, ostaviću ti malo.“

„Nisam baš gladan, tata.“

„Ma gotovo i da nema hrskavice.“

„Neka. Ali u svakom slučaju, hvala ti.“

„Oh.“ Lezek tiho uzdahnu. Cupkao je u mestu kako bi povratio život stopalima i nečujno zviždao kroz zube. Osećao je da bi trebalo da kaže nešto, da ponudi nekakav savet, da mu napomene da život ima svoje uspone i padove, da prebaci sinu ruku preko ramena i da mu naširoko priča o problemima odrastanja, da ukaže – ukratko – da je svet jedno čudno mesto gde nikada ne bi trebalo, u prenesenom značenju, da bude toliko tašt i da odbije savršeno dobar roštilj.

Sada su bili sami. Mraz, poslednji te godine, sve je jače stezao kamen.

Visoko u kuli iznad njih kloparao je zupčasti točak, zategao polugu, otpustio ručicu koja je držala olovni teg i on kliznu nadole. Nastalo je jezivo metalno šištanje i vratanca na licu sata otvorila su se izbacujući satne čovečuljke.

Grčevito zamahujući čekićima, kao da boluju od robotičnog artritisa, započеше da odzvanjaju novi dan.

„E pa, to je to“, reče Lezek pun nade. Moraće da pronađu neko mesto za spavanje – Prašćićna noć nije bila idealno vreme za šetnju po planinama. Možda tu negde postoji neka štala...

„Nije ponoć do poslednjeg udara“, reče Mort iz daljine.

Lezek slegnu ramenima. Sirova snaga Mortove upornosti porazila ga je.

„Dobro“, reče. „Onda ćemo sačekati.“

A onda su začuli klip-klop konjskih kopita, koje je mnogo jače odzvanjalo ledenim trgom nego što bi obična akustika to trebalo da dozvoli. Zapravo, klip-klop je krajnje neodgovarajuća reč za buku koja je ječala po Mortovoj glavi; klip-klop bi nagoveštavalo veselog malog ponija, koji bi, sasvim moguće, nosio slamnati šešir s prorezima za uši. Oštrica ovog zvuka sasvim jasno stavljala je do znanja da slamnati šešir ne dolazi u obzir.

Konj je ušetao na trg Središnjim putem, dok mu se para izvijala s ogromnih belih slabina, a varnice odskakivale s kaldrme pod njegovim kopitama. Ponosito je kasao, kao vojni pastuv. Definitivno nije nosio slamnati šešir.

Visoka prilika na njegovim leđima bila je umotana kako bi se zaštitila od zime. Kada su došli do sredine trga, jahač je polako sišao s konja i stao da pretura po nečemu iza sedla. Konačno je on – ili ona – izvukao zobnicu, privezao je konju iza ušiju i prijateljski ga potapšao po vratu.

Vazduh je postao gust i opor, a duboke senke oko Morta oivičile su se plavim i purpurnim dugama. Jahač se uputio ka njemu. Crna odora mu se talasala, a stopala škljocala

po pločniku. Bili su to jedini zvuci – tišina je pritiskala trg poput ogromnih komada vate.

Impresivni efekat poprilično je pokvarila sleđena bara. Oh, prokletstvo.

To baš i nije bio glas. Reči su bile tu, nesumnjivo, ali one su u Mortovu glavu pristizale ne zamarajući se prolaženjem kroz njegove uši.

Pohita da pomogne prilici koja se okliznula i zateče se kako drži ruku koja nije bila ništa više od izglačane kosti, glatke i prilično požutele, nalik staroj bilijarskoj kugli. Prilici spade kapuljača i gola lobanja okrete svoje prazne očne duplje ka njemu.

Mada ne sasvim prazne. Duboko unutar njih, kao prozori prema bezdanima svemira, bile su dve plavkaste zvezde.

Mortu pade na pamet da bi trebalo da bude užasnut, pa ga je malo zaprepastilo kada je otkrio da nije. Ispred njega je sedeo kostur, trljao kolena i gundđao, ali bio je živ, više nego upečatljiv, a iz nekog nedokučivog razloga ne i previše zastrašujući.

HVALA TI DEČKO, reče lobanja. KAKO SE ZOVEŠ?

„Uhm“, reče Mort. „Mortimer... gospodine. Zovu me Mort.“

KAKVA PODUDARNOST, reče lobanja. POMOZI MI, MOLIM TE.

Prilika se nesigurno pridigla, otresajući odoru. Sada je Mort mogao da primeti težak opasač oko njenog struka s koga je visio mač s belom drškom.

„Niste se valjda povredili, gospodine“, reče učtivo.

Lobanja se iskezi. Naravno, pomisli Mort, nije ni imala previše izbora.

NIŠTA MI NE FALI, SIGURNO. Lobanja se osvrnu i tek tada ugleda Lezeka koji kao da je bio prikovan u mestu. Mort je osetio da se očekuje objašnjenje.

„Moj otac“, reče, pokušavajući da se zaštitnički postavi ispred eksponata A, a da pritom ne nastupi uvredljivo. „Oprostite, gospodine, ali da li ste vi Smrt?“

Tačno tako. Moć zapažanja ti je za svaku pohvalu, dečko. Mort proguta knedlu.

„Moj otac je dobar čovek“, reče. Malo promisli, pa dodade: „Vrlo dobar. Zamolio bih vas da ga ostavite na miru, ako ne zamerate. Ne znam šta ste mu to uradili, ali bih vas zamolio da prestanete. Bez uvrede.“

Smrt se uzmaknu i nagnu lobanju u stranu.

SAMO SAM NAS ZA TRENUTAK IZDVOJIO IZ VREMENA, reče. NIŠTA ON NEĆE VIDETI ŠTO BI MOGLO DA GA UZNE-MIRI. NE, DEČKO, PO TEBE SAM JA DOŠAO.

„Po mene?“

TI OVDE TRAŽIŠ ZAPOSLENJE?

Mortu sinu. „Potreban vam je šegrt?“, reče.

Očne duplje, s tačkicama koje su iskrile, okretoše se prema njemu.

NARAVNO.

Smrt mahnu koščatom rukom. Pojavi se svetlosna brazda i neka vrsta vidljivog „plop“, i Lezek se odmrznu. Iznad njegove glave figure su nastavljale svoj posao objavljivanja ponoći dok se Vreme ušunjalo natrag.

Lezek trepnu.

„Nisam vas video tu za trenutak“, reče. „Oprostite – mora da sam malo odlutao mislima.“

NUDIO SAM VAŠEM DEČAKU POSAO, reče Smrt. NADAM SE DA SE TO POKLAPA S VAŠIM NAMERAMA?

„Koji rekoste da je posao u pitanju?“, upita Lezek, koji je pričao s kosturom u crnoj odori ne pokazujući pritom ni trunku iznenađenja.

JA VODIM DUŠE NA ONAJ SVET, reče Smrt.

„Aha“, reče Lezek, „naravno, oprostite, po odeći je to trebalo i da pretpostavim. Neophodno zanimanje, stabilno. Razradili ste posao?“

PRILIČNO DUGO TO RADIM, REKAO BIH DA JESAM, reče Smrt.

„Dobro. Dobro. Nikada o tome nisam razmišljao kao poslu za Morta, znate, ali dobar je to posao. Dobar i veoma pouzdan. Kako se vi zovete?“

SMRT.

„Tata...“, reče žurno Mort.

„Nije mi baš poznata firma“, reče Lezek. „Gde je zapravo vaše sedište?“

OD NAJDUBLJIH BEZDANA MORA DO VISINA KOJE NI ORAO DOSEĆI NE MOŽE, reče Smrt.

„Lepo ste se vi proširili“, klimao je Lezek. „Pa, dobro...“

„Tata...“, reče Mort vukući oca za rukav.

Smrt položi ruku na Mortovo rame.

ONO ŠTO TVOJ OTAC VIDI I ČUJE NIJE ONO ŠTO TI VIDIŠ I ČUJEŠ, reče. NEMOJ DA GA SEKIRAŠ. MISLIŠ LI DA BI VOLEO DA ME VIDI – ONAKO, KÔ OD MAJKE ROĐENOG?

„Ali vi ste Smrt“, reče Mort. „Vi idete i ubijate ljude!“

JA? UBIJAM?, reče Smrt, vidno uvređen. NIKAKO. LJUDI SE UBIJAJU, ALI TO JE NJIHOV POSAO. JA SAMO PREUZIMAM

ODATLE PA NADALJE. NA KRAJU KRAJEVA, BIO BI TO MNOGO GLUP SVET AKO BI SE LJUDI UBIJALI BEZ UMIRANJA, ZAR NE?

„Pa, da...“, reče Mort nesigurno. Mort nikada nije čuo za reč „radoznalost“. Ona nije bila deo porodičnog rečnika. Ali iskrica u njegovoj duši govorila mu je da je ovde bilo nečeg neobičnog, očaravajućeg i ne u potpunosti zastrašujućeg i da će, ako propusti ovaj trenutak, ostatak života provesti žaleći zbog toga. A onda se priseti svih poniženja tog dana i dugog povratka kući...

„Ehm“, započe, „ja ne moram da umrem da bih dobio posao?“

BITI MRTAV NIJE NEOPHODNO.

„A... kosti...?“

NE, AKO TO NE ŽELIŠ.

Mort ponovo ispusti vazduh. Počinjalo je da ga kopka.

„Ako se otac složi“, reče.

Oni pogledaše u Lezeka, koji se češkao po bradi.

„Kako ti se čini, Morte?“, reče s krhkom veselošću žrtve groznice. „Nije baš uobičajen posao. To baš nisam imao na umu, priznajem. Ali kažu da je pogrebništvo časna profesija. Izbor je na tebi.“

„Pogrebništvo?“, reče Mort. Smrt klimnu glavom i zavereničkim pokretom približi prst ustima.

„Zanimljivo je“, polako reče Mort. „Mislim da bih voleo da probam.“

„Gde ste rekli da vam se nalazi sedište?“, reče Lezek. „Da li je daleko?“

NE DALJE OD DEBLJINE SENKE, reče Smrt. GDE BEŠE PRVA OD PRVOBITNIH ČELIJA, BEJAH I JA. GDE JE ČOVEK, JA

SAM TU. KAD POSLEDNJI ŽIVOT BUDE PUZAO POD LEDENIM ZVEZDAMA, TU ĆU BITI JA.

„A“, reče Lezek, „vi onda dosta švrljate.“ Izgledao je zbu-njeno, kao čovek koji se bori da se priseti nečeg važnog, a onda je, očigledno, od svega digao ruke.

Smrt ga je prijateljski potapšao po ramenu i okrenuo se ka Mortu.

IMAŠ LI TI KAKVOG IMETKA, DEČKO?

„Da“, reče Mort, a onda se priseti. „Samo što mislim da sam ga ostavio u prodavnici. Tata, ostavili smo vreću s odećom u prodavnici.“

„Biće da je zatvorena“, reče Lezek. „Prodavnice se ne otvaraju na Prašćićni dan. Moraćeš da se vratiš prekosutra – ovaj, sada već sutra.“

NIJE TO SAD VAŽNO, reče Smrt. MI SADA IDEMO. SIGUR-NO ĆU USKORO OVDE IMATI POSLA.

„Nadam se da ćete uskoro doći da nas posetite“, reče Lezek. Izgledalo je kao da se bori sa svojim mislima.

„Nisam ubeđen da bi to bila dobra ideja“, reče Mort.

„Pa, zbogom, momče“, reče Lezek. „Ima da radiš šta ti se kaže, razumeš? I – oprostite, gospodine, da li vi imate sina?“

Smrt je izgledao zatečen.

NE, reče, JA NEMAM SINOVA.

„Ako ne zamerate, ja bih da se oprostim s mojim dečakom nasamo.“

ONDA, ODOH DA SREDIM KONJA, reče Smrt s više nego normalnom dozom takta.

Lezek obgrli sina oko ramena, uz nešto poteškoća zbog razlike u visini, i nežno ga povede preko trga.

„Morte, znaš ono što mi je tvoj strika Hameš rekao u vezi sa šegrtovanjem?“, prošaputa.

„Da.“

„E pa, rekao mi je još nešto“, poveri mu se starac. „Rekao mi je da nije retkost da šegrt nasledi majstorov posao. Šta ti misliš o tome?“

„Uhm, nisam siguran“, reče Mort.

„Vredi razmisliti o tome“, reče Lezek.

„Ja i *razmišljam* o tome, oče.“

„Mnogi mladići upravo su tako počeli, kaže Hameš. Bude od koristi, stekne gazdino poverenje i, elem, ako u kući ima neka ćerka... da li je gospodin, eee, gospodin spominjao ćerke?“

„Koji gospodin?“, reče Mort.

„Gospodin... tvoj novi gazda.“

„A, on. Ne. Ne, mislim da nije“, polako reče Mort. „Ne misli on mnogo o udavanju.“

„Mnogi uspešni mladići svoje napredovanje imaju da zahvale svom venčanom listu“, reče Lezek.

„Je l’?“

„Morte, ti kao da me ne slušaš.“

„Šta?“

Lezek se zaustavio nasred sleđenog pločnika i povukao dečaka ka sebi.

„Moraćeš mnogo više da se potrudiš“, reče. „Kako ne shvataš, dečače? Ako misliš da postigneš nešto u životu, onda moraš da slušaš. Veruj svom ocu kada ti to kaže.“

Mort spusti pogled na očevo lice. Mnogo toga je želeo da kaže: želeo je da mu kaže koliko ga voli, koliko je zabrinut; želeo je da zapita oca šta zaista misli da je video i čuo. Želeo

je da mu kaže da se oseća kao da je nagazio na krtičnjak, a onda otkrio da je to u stvari bio vulkan. Želeo je da ga upita šta je to „venčani list“.

Ono što je zapravo rekao bilo je: „Da. Hvala ti. Idem ja. Potrudicu se da vam napišem pismo.“

„Sigurno će biti nekoga ko je u prolazu da nam ga pročitā“, reče Lezek. „Zbogom, Morte.“ Šmrcnu.

„Zbogom, tata. Posetiću vas“, reče Mort. Smrt se učtivo nakašlja, premda je to zvučalo više kao prasak prastare grede pune buba na mrtvoj straži.

BOLJE DA KRENEMO, reče. NASKOČI, MORTE.

Kada se Mort uspentrao iza ukrašenog srebrnog sedla, Smrt se nagnu i pruži Lezeku ruku.

HVALA VAM, reče.

„Dobar je on mladić, u duši“, reče Lezek. „Pomalo sanjar, i to je sve. Svi smo nekad bili mladi.“

Smrt razmisli o ovome.

NE, reče, NE BIH SE SLOŽIO.

Uhvatio je uzde i okrenuo konja ka Rubnom putu. Sa svog mesta iza prilike u crnom ogrtaču Mort je zdušno mahao.

Lezek mu je odmahivao. A onda, kada su se dva jahača izgubila s vidika, spustio je ruku i zagledao se u nju. Rukovanje... bilo je nekako čudno. Ali, iz nekog razloga, nije mogao da se seti zašto.

Mort je slušao topot kopita po kaldrmi. A potom, taj isti topot prigušen utabanom zemljom kada su već izišli na put. A zatim, ništa.

On pogleda nadole i ugleda predeo kako se širi pod njim. Noć je bila izvajana srebrnastom mesečinom. Ako bi pao, jedino bi u vazduh mogao da udari.

Udvostručio je jačinu kojom se držao za sedlo.

Onda Smrt reče: DA LI SI GLADAN, DEČKO?

„Da, gospodine.“ Reči su doprle pravo iz njegovog stomaka, bez uplitanja mozga.

Smrt klimnu i zauzda konja. Stajao je na vazduhu, dok je velika kružna panorama Diska treperila pod njima. Tu i tamo poneki grad se narandžasto žario; u toplim morima bliže Rubu nazirao se tračak fluorescentnosti. U nekim dubodolinama zarobljena dnevna svetlost Diska, spora i pomalo troma,* isparavala je u vidu srebrnaste izmaglice.

Ali ona je nadjačavala odsjaj koji se od samog Ruba širio prema zvezdama. Ogromni pramenovi svetla blistali su i svetlucali kroz noć. Veliki zlatni zidovi okruživali su svet.

„Prelepo je“, reče Mort zaneseno. „Šta je to?“

* Praktično sve je brže od svetlosti Diska, koja je za razliku od obične svetlosti lenja i troma. Jedino za šta se zna da je brže od obične svetlosti jeste monarhija, kako tvrdi filozof Laj Tin Laskaj. On razmišlja na sledeći način: ne može postojati više od jednog kralja, a tradicija zahteva da ne postoji vremenski razmak između dva kralja, stoga kada kralj umre, presto se *trenutno* mora proslediti nasledniku. Najverovatnije, kaže on, postoje neke elementarne čestice – kraljoni, ili možda kraljiconi – koji obavljaju ovaj zadatak. Ali, naravno, nasleđivanje ponekad omane ako se one u svom letu sudare sa antičesticom, iliti republikonom. Ambiciozni planovi ovog filozofa da ovo otkriće iskoristi za slanje poruka, koji su uključivali i mučenje malog kralja zarad moduliranja signala, nikada nisu u potpunosti razotkriveni jer se u tom trenutku zatvorila krčma.

SUNCE JE ISPOD DISKA, reče Smrt.

„Da li je ovako svake noći?“

SVAKE NOĆI, reče Smrt. TAKVA JE PRIRODA.

„Zna li ko za to?“

JA. TI. BOGOVI. FINO, ZAR NE?

„Auu!“

Smrt se nagnu preko sedla i pogleda nadole prema kra-
ljevtvima sveta.

NE ZNAM KAKO TI, reče, ALI JA BIH SADA DA UBIJEM
JEDAN KARI.

Mada je ponoć bila odavno prošla, dvostruki grad Ank-
-Morpork tutnjao je od živosti. Mort je mislio da je Ovčar
Greben bio živ, ali u poređenju s metežom po ovim ulicama
gradić je bio, pa, mrtvačnica.

Pesnici su pokušali da opišu Ank-Morpork. Nisu uspeli.
Možda zbog živahnosti mesta, ili možda zato što je grad sa
milion stanovnika i bez kanalizacije vrlo žilav za pesnike,
koji više vole narcise, što i ne treba da čudi. Zato hajde da
kažemo da je Ank-Morpork pun života kao stari sir za toplo-
ga dana, glasan kao psovka u katedrali, veseo kao naftna
mrlja, šaren kao modrica i pun aktivnosti, marljivosti, žurbe
i opšte i bujne uposlenosti kao crknuti pas na mravinjaku.

Bilo je tu hramova sa širom otvorenim vratima koji su
ispunjavali ulice zvucima gongova, zvončića i, u slučajevima
nekih konzervativnih fundamentalističkih religija, kratkim
kricima žrtava. Bilo je tu prodavnica čija se neobična roba
rasipala po pločnicima. Činilo se i da ne nedostaje prija-
teljski nastrojenih mladih dama koje sebi nisu mogle da

priušte mnogo odeće. Bilo je uličnih svetiljki, žonglera i kojekakvih prodavaca trenutne ushićenosti.

A Smrt je kroz sve to grabio sigurnim korakom. Mort je nekako očekivao da će on kroz tu gužvu prolaziti kao dim, ali uopšte nije bilo tako. Sušta istina bila je da gde god da je Smrt prolazio, ljudi su se samo uklanjali s puta.

To nije važilo za Morta. Gužva koja se blago razmicala pred njegovim novim gospodarem ponovo se zatvarala baš kada bi on naišao. Gazili su mu po nožnim prstima, udarali ga u rebra, pokušavali da mu prodaju neke neprijatne začine i sugestivno oblikovano povrće, a jedna postarija dama mu je uprkos svim pokazateljima rekla da joj izgleda kao otmeni mladić kome bi prijalo malo provoda.

Mnogo joj je zahvalio i rekao da se nada da se već sada dovoljno provodi.

Smrt, sa čije su se izglačane lobanje presijavali odblesci uličnih svetiljki, došao je do ugla ulice i omirisao vazduh. Pijanac se zateturio, ne shvatajući šta je prouzrokovalo njegovo malo, ničim izazvano skretanje s prave putanje.

OVO JE GRAD, DEČKO, reče Smrt. ŠTA KAŽEŠ?

„Baš je velik“, reče Mort nesigurno. „Ovaj, zašto svi hoće da žive ovako zbijeni?“

Smrt slegnu ramenima.

MENI SE SVIĐA, reče. PUN JE ŽIVOTA.

„Gospodine?“

DA?

„Šta je to kari?“

Plave iskricе zasijaše duboko u očima Smrti.

DA LI SI IKADA ZAGRIZAO CRVENO USIJANU KOCKU LEDA?

„Ne, gospodine“, reče Mort.

E, TAKAV TI JE KARI.

„Gospodine?“

DA?

Mort proguta ogromnu knedlu. „Oprostite, gospodine, ali tata mi je rekao da ako nešto ne razumem, onda da pitam.“

SASVIM ISPRAVNO, reče Smrt. On se uputi bočnom ulicom dok su se ljudi pred njim razmicali kao nasumični molekuli.

„Ovaj, gospodine, ne mogu a da ne primetim, zapravo, ovaj, mislim, reč je, gospodine, o...“

DA ČUJEM, DEČKO.

„Kako vi išta možete da pojedete, gospodine?“

Smrt se ukopa u mestu, tako da je Mort naleteo na njega. Kada je dečak počeo da priča, ovaj mu rukom dade znak da zaćuti. Izgledalo je da nešto osluškuje.

POSTOJE TRENUCI, ZNAŠ, reče, gotovo za sebe, KADA SE STVARNO IZNERVIRAM.

Smrt se okrenu na peti i punom brzinom uputi uličicom. Za njim je lelujala odora. Uličica je krivudala između tamnih zidova i uspavanih zgrada, ne toliko kao prolazni put, već više kao nekakav vijugav procep.

Smrt se zaustavi pored oronulog bureta za vodu i zavuče ruku do ramena u njega, izvlaćeci malu vreću s privezanim ciglom. Izvuče mač koji poput plave vatre zasja u tami i preseče konopac.

STVARNO ME TO LJUTI, reče. Izvrnu vreću i Mort ugleda žalosne grudvice natopljenog krzna kako ispadaju da bi se zaustavile na pločniku u barici koja se širila. Smrt ih nežno pomazi svojim belim prstima.

Nedugo zatim nešto kao sivkasti dim izdiže se od mačića i oformi tri oblačića mačjeg oblika. Povremeno su se nadi-mali nesigurni u svom novom obliku, a onda zatreptaše prema Mortu svojim sivim zbunjenim očima. Kada je poku-šao da dodirne jedno od njih, ruka mu prođe kroz njega i on oseti neko bockanje.

U OVOM POSLU NE VIĐAŠ LJUDE U NAJBOLJEM IZDANJU, reče Smrt. Dunuo je ka mačetu i ono se lagano otkotrljalo u daljinu. Njegov protestujući mjauk zvučao je kao da kroz limenu cev dopire iz velike udaljenosti.

„To su duše, zar ne?“, reče Mort. „Kako izgledaju ljudi?“

LJUDSKOG SU OBLIKA, reče Smrt. SVE TI SE TO ZASNIVA NA KARAKTERISTIČNOM MORFOGENETIČKOM POLJU.

Uzdahnu kao fijuk pokrova, pokupi mačiće iz vazduha i pažljivo ih odloži negde u tamne nabore svoje odore. Zatim ustade.

VREME JE ZA KARI, reče.

U restoranu *Bašte karija*, koji se nalazio na uglu Ulice bogova i Krvavog sokaka, bila je gužva, ali nju je stvarao samo krem društva – što će reći, oni ljudi koji plutaju na vrhu, pa ih je stoga najbolje zvati kremom. Između stolova bilo je zasađeno mirišljivo rastinje i gotovo je prikrivalo osnovni miris samog grada koji se mogao porediti s nosnim ekvi-valentom fabričke sirene.

Mort je halapljivo jeo zauzdavši svoju radoznalost, pa tako nije ni pokušavao da otkrije kako uopšte Smrt može išta da pojede. Na početku je hrana bila tu, a kasnije je nije bilo, stoga je nešto moralo da se dogodi s njom u međuvremenu.

Mort je imao utisak da Smrt nije bio navikao na ovo, ali da je to radio da bi ga opustio, kao stari ujka neženja koji je na letovanju sa svojim sinovcem, pa je preplašen da ne bude pogrešno shvaćen.

Ostali gosti nisu mnogo obraćali pažnju na njih, čak ni kada je Smrt zapalio veoma lepu lulu. Nekoga kome se dim izvija iz očnih jabučica nije baš lako ignorisati, ali svima je to polazilo za rukom.

„Da li je u pitanju magija?“, upita Mort.

ŠTA TI MISLIŠ?, reče Smrt. DA LI SAM JA ZAISTA OVDE, DEČKO?

„Da“, reče lagano Mort. „Ovaj... posmatrao sam ljude. Oni gledaju u vas, ali vas ne primećuju, rekao bih. Nešto ste im uradili s umovima?“

Smrt odmahnu glavom.

SAMI SEBI TO RADE, reče. NEMA MAGIJE. LJUDI NE MOGU DA ME VIDE JER JEDNOSTAVNO TO SEBI NE DOZVOLJAVAJU. SVE DOK NE DOĐE ČAS, NARAVNO. ČAROBNJACI MOGU DA ME VIDE, I MAČKE. ALI ONO ŠTO SE ZOVE PROSEČNO LJUDSKO BIĆE... NE, NIKADA. Odbi kolut dima pravo u nebo i dodade: ČUDNO, ALI ISTINITO.

Mort je pratio kolut dima kako leluja u nebo i plovi ka reci.

„Ja mogu da vas vidim“, reče.

TO JE NEŠTO DRUGO.

Klačanski kelner dođe s računom i stavi ga ispred Smrti. Čovek je bio zdepast i smeđ, s kosom koja je izgledala kao kokos koji se pretvorio u supernovu. Njegovo okruglo lice naboralo se u zbunjeno mrštenje kada mu je Smrt ljubazno

klimnuo glavom. Odmahnuo je glavom kao neko ko pokušava da izbaci sapun iz ušiju i udaljio se.

Iz dubina svog ogrtača Smrt izvuče poveliku kožnu vrećicu punu raznovrsnih bakarnih novčića koji su uglavnom poplaveli ili pozeleneli od starosti. Pažljivo je proučio račun. Zatim je odbrojao desetak novčića.

HAJDE, reče pridižući se. MORAMO DA POĐEMO.

Mort je kaskao za njim i prošavši kroz baštu našao se na ulici koja je i dalje bila prilično prometna budući da su se na horizontu već videli prvi nagoveštaji zore.

„Šta ćemo sad da radimo?“

KUPIĆEMO TI NOVU ODEĆU.

„Pa ova je bila nova danas – juče, hoću da kažem.“

STVARNO?

„Otac mi je rekao da je prodavnica čuvena po odeći popularnih cena“, reče Mort koji je trčao pokušavajući da održi korak.

TO SVAKAKO OTKRIVA JOŠ JEDAN UŽAS SIROMAŠTVA.

Skrenuli su u široku ulicu koja je vodila ka imućnijem kraju grada (baklje su bile zgusnutije, a gomile otpadaka razdvojenije). Ovde nije bilo tezgi i prodavaca po ćoškovima, već samo prikladnih kuća s natpisima koji su visili spolja. To nisu bile obične prodavnice, to su bili pravi bazari; unutra je bilo snabdevača, stolica i pljuvaonica. Čak i u ovo doba noći većina ih je bila otvorena jer prosečan ankmorporški trgovac ne može da zaspi misleći o novcu koji ne zarađuje.

„Zar ovde niko nikada ne leže u krevet?“, upita Mort.

OVO JE GRAD, reče Smrt i otvori vrata prodavnice konfekcije. Kada su dvadeset minuta kasnije izišli, Mort je nosio otmenu crnu odoru prošivenu srebrnim ukrasima,

a prodavac je posmatrao pregršt prastarih novčića i pitao se kako li ih je samo dobio.

„Kako li samo nabavljate tolike novčiće?“, upita Mort.

U PAROVIMA.

Frizer, koji je radio preko cele noći, ošišao je Morta po najnovijoj modi koja je vladala među gradskom omladinom dok se Smrt odmarao u stolici pored, pevšeći u sebi. Na svoje iznenađenje, bio je u dobrom raspoloženju.

Zapravo, posle izvesnog vremena skinuo je kapuljaču i pogledao u frizerskog pomoćnika koji mu je privezao peškir oko vrata na onaj zaslepljeni, hipnotisani način koji je Mort počinjao da prepoznaje i rekao: PRSNI TOALETNOM VODOM I ISPOLIRAJ, BRAJKO.

Stariji čarobnjak kome su sa druge strane potkraćivali bradu ukrutio se kada je čuo ovaj sumorni, olovni ton i okrenuo se. Pobeleo je i promrmljao nekoliko zaštitnih čini kada se Smrt veoma polako, zarad što većeg efekta, okrenuo i uputio mu osmeh.

Nekoliko minuta kasnije Mort, koji je osećao promenu u svom izgledu i hladnoću oko ušiju, uputio se ka štalama gde je Smrt ostavio konja. Pokušao je da se šepuri; osećao je da njegova nova odeća i frizura to zahtevaju. Nije mu baš pošlo za rukom.

Mort se probudio.

Ležao je gledajući u tavanicu dok mu se pamćenje pre-motavalo, a događaji od prethodnog dana kristalizovali u njegovoj glavi poput kockica leda.

Nije moguće da je upoznao Smrt. Nije moguće da je večerao s kosturom kome su oči plavičasto iskrile. Mora da je to bio neki ludi san. Nije moguće da je jahao na velikom belom konju koji je otkasao u nebo i onda otišao...

...gde?

Odgovor mu se pojavi u umu s neminovnošću poreske prijave.

Ovde.

Rukama je napipavao od svoje potkresane kose do posteljine sačinjene od nekog mekanog i glatkog materijala. Bio je mnogo finiji od vune na koju je navikao kod kuće, koja je bila gruba i uvek smrdela na ovce. Ovaj materijal je podsećao na topao, suvi led.

Brzo se izvukao iz kreveta i zagledao po sobi.

Pre svega, bila je velika, veća od čitave njegove porodične kuće i suva, suva kao stari grobovi ispod vrele pustinje. Vazduh je imao ukus kao da se kuvao satima, a zatim bio ostavljen da se ohladi. Tepih pod njegovim stopalima bio je dovoljno dubok da sakrije pleme Pigmeja i pucketao je elektricitetom dok je nabadao po njemu. A sve je bilo u purpurnim i crnim tonovima.

Pogledao je svoje telo koje je bilo odeveno u dugačku belu noćnu košulju. Njegova odeća bila je uredno složena na stolici pored kreveta; na stolici koja je bila, nije mogao a da ne primeti, istančano ukrašena motivima lobanja i kostiju.

Mort je seo na ivicu kreveta i počeo da se oblači dok su mu misli letele.

Polako je otvorio teška hrastova vrata i nekako se osetio razočaranim kada nisu zlokobno zaškripala.

Napolju se pružao prazan drveni hodnik s velikim žutim svećama postavljenim na suprotnom kraju. Išunjao se i uputio preko dasaka sve dok nije došao do stepeništa. Prešao ga je a da se ništa sablasno nije dogodilo i stigao do predvorja prepunog nekih vrata. Ovde je bilo mnoštvo pokrova i jedan ogroman sat koji je otkucavao poput bila planine. Pored njega je stajao kišobran.

Imao je dršku u vidu kose.

Mort je prešao pogledom po vratima. Izgledala su značajno. Bila su nadsvođena reljefom sa sada već poznatim motivom kostiju. Pokušao je da otvori najbliža, a glas iza njega reče:

„Ne smeš da ulaziš unutra, dečko.“

Bio mu je potreban trenutak da shvati da nije bio u pitanju glas unutar njegove glave, već prave ljudske reči koje su se formirale u ustima i bile prenesene do njegovih ušiju prigodnim sistemom vazdušne kompresije, kao što priroda zapoveda. Priroda se mnogo pomučila zbog šest reči s pomalo drskim prizvukom.

Okrete se. Tu je stajala devojka, otprilike njegove visine i možda nekoliko godina starija od njega. Imala je srebrnastu kosu i oči s bisernim sjajem. Nosila je zanimljivu, ali nepraktičnu dugačku haljinu kakvu obično nose tragične heroine koje pritiskaju ružu uz nedra dok im pogled bludi prema mesecu. Mort nikada nije čuo za izraz „prerafaelovski“, što je šteta, jer bi to bio gotovo pravi opis. Međutim, takve devojke obično su prozirne i jektičave, dok je ova nagoveštavala određeni višak čokolade.